

Oppgave 1

Senterpartiet are now on their way back into the Norwegian government. A core part of their political program is supporting domestic agriculture. From a political economy perspective, should Norway protect its agricultural sector? Why? Why not?

Norge er fra langt tilbake i tid kjent som jordbruksnasjon, et land med stolte bønder. Når Senterpartiet høsten 2021 går inn i den nye regjeringen, ønsker de å bruke mer ressurser på og fremme norsk landbruk. I et politisk økonomisk perspektiv er det flere grunner til at dette vil være både en fordel og en ulempe. Jeg vil derfor dele oppgaven inn i fire deler, og ta for meg fem ulike teorier og perspektiver, som kan komme med ulike forklaringer på dette. De fem temaene vi skal se på er komparative fortrinn, globalisering, kapitalismen og Marx kritikk av systemet, i tillegg til klimaendringer.

Komparative fortrinn

David Ricardo utviklet tidlig på 1800-tallet ideen om komparative fortrinn. Enkelt forklart mente Ricardo at et stat burde selge det de kan produsere på mest effektiv måte. La oss si at Norge skal handle jordbruksvarer med England. Dersom Norge for eksempel har en mer effektiv meieriproduksjon enn England, og England har mer effektiv kornproduksjon, har begge landene hvert sitt komparative fortrinn, og kan spesialisere seg på det de er best på. Dette vil gjøre handel både effektivt og lønnsomt for begge parter. La oss si at England har en mer effektiv produksjon av både meieriprodukter og korn enn Norge.

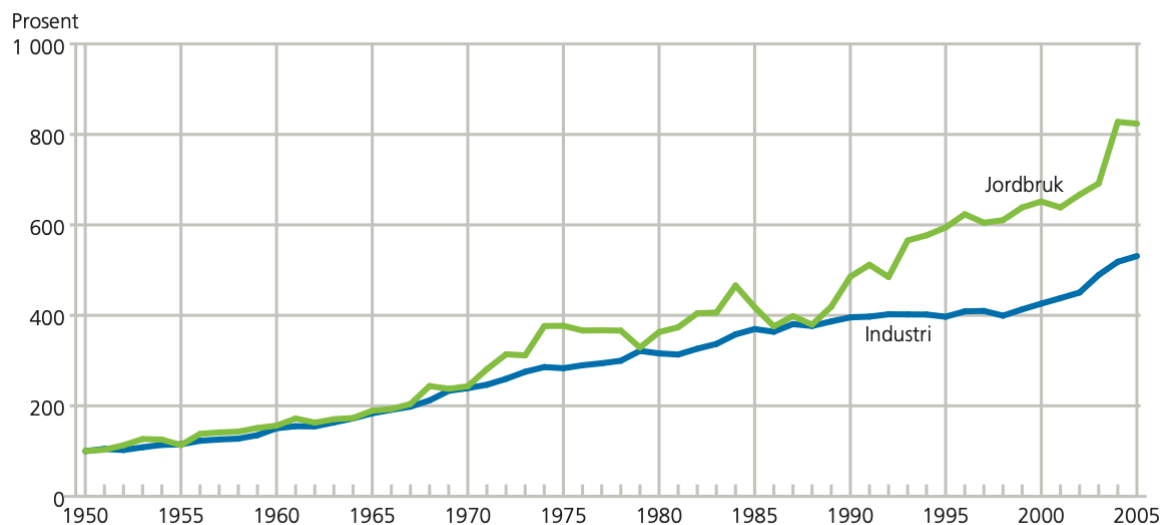
I følge Ricardo, og prinsippet om komparative fortrinn, burde stater uansett produsere det de er *relativt* best på. Hvis Norge derfor *relativt*, i forhold til sin egen økonomi, er best til å produsere meieriprodukter, er det det de burde selge. (Estrup, Jespersen & Nielsen 2012, 54-56). I Ricardos eksempel, forklarer han handel mellom to land, med produksjon og salg av én type vare fra hvert land. I dag lever vi i en globalisert verden, og handelen foregår med mange ulike typer varer og med mange ulike stater. Essensen i prinsippet om komparative fortrinn, er likevel at staten burde spesialisere seg og selge det som er mest lønnsomt og effektivt, relativt til sin økonomi, fordi et *absolutt fortrinn*, å være den mest effektive produsenten av alle, ikke er like overkommelig i den globale verden med mange mulige handelspartnere.

Spørsmålet vårt blir derfor; er det mer effektivt for Norge å satse på jordbrukssektoren, og beskytte den framfor å handle med verden utenfor? I følge Statistisk Sentralbyrå har antallet gårdsbruk og mengden jordbruksland falt kraftig de siste femti årene. Spesielt mindre gårdsbruk har blitt mindre og mindre vanlig, mens antallet store gårdsbruk har økt. (SSB (1)). I en rapport fra SSB om utviklingen i det norske jordbruket fra 1950 til 2005, kommer det fram at produktiviteten i jordbruket har åttedoblet seg siden 1950. Samtidig forteller rapporten at den relative produktivitetsveksten er større i det norske jordbruket enn i norsk industri. (Se figur 1.1). Dette betyr at det vil være *relativt* mer lønn-

somt for Norge å eksportere jordbruksvarer enn industrivarer, så i dette tilfellet

vil jordbruk være lønnsomt. (Ladstein & Skoglund 2008, 41-46).

Figur 5. **Bruttoprodukt i faste priser per utførte timeverk i jordbruk og industri. 1950-2005¹. 1950=100**

¹ Tallene for perioden 1950-1969 bygger på nye beregninger i SSB.

Figur 1.1. SSB (1), https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa_98/kap4.pdf

Det er altså mer lønnsomt for Norge å drive med jordbruk enn med industri. Men hva om vi sammenlikner Norge med et annet land? I følge Ladstein og Skoglund (2008), er norsk jordbruk 0,5% av bruttonasjonalprodukt. (Ladstein og Skoglund 2008, 41). En av de største matprodusentene og -eksportørene i verden er EU, som en samlet aktør med sine 27 land. EU har her en komparativ fordel på verdensbasis, med stor konkurranse fra blant annet USA, Canada, Argentina og Australia. (Bojnec & Ferto 2019, 647-648). Dette gjør at Norge ikke har noen komparativ fordel med å satse på eksport av jordbruksvarer, og siden selvberging heller ikke er et alternativ i Norge, vil det være ugunstig å lage et sterkere vern om det norske landbruket.

Eksport- og inntektsmessig er det heller ingen tvil om at oljeindustrien er en mye større og viktigere næring enn det norsk jordbruk er. (SSB (2)). Det er altså mer lønnsomt og et komparativt fortrinn for Norge å produsere olje framfor matvarer i jordbruk.

Globalisering og proteksjonisme

I en verden som blir stadig mer globalisert, hvor kommunikasjon skjer enklere, reiser går forttere og handel går hyppigere og mellom flere land, er vi svært avhengige av andre. Dette kan være positivt på flere måter. For eksempel bidrar

etterspørsel og utveksling av jordbruksvarer på tvers av land og kontinenter, til at flere land kan ta del i den globale økonomien, og med de gode finansielle strukturene som kreves for å globalisere seg, vil hele verdensøkonomien bli mer stabil og mindre utsatt for kriser. (Mishkin 2008, 200-201). En annen fordel med å ha norsk jordbruk med i globaliseringen, er at vi kan selge varer andre trenger, og også få tilgang på teknologi og utvikling som kan være med å effektivisere. Samtidig får Norge tilgang til andre varer vi trenger. Selv om produksjonen har, som vi har sett, blitt mer effektiv også her i Norge, har vi ikke nødvendigvis så mye jordbruksareal, og heller ikke klima til å produsere all den maten vi trenger. Ved å skulle verne om eget jordbruk, utelukker vi derfor mange fordeler ved å kunne stole på import fra utlandet.

I sitt partiprogram skriver Senterpartiet dette;

«Importvernet for jordbruksvarer er avgjørende for å ha et norsk jordbruksvaremarked. For å utvikle norsk matproduksjon, og sikre norske bønder en inntektsutvikling på linje med andre grupper, må importvernet styrkes. Nye handelsavtaler som svekker importvernet og rammevilkårene for den nasjonale landbruksproduksjonen skal ikke inngås. Innenfor dagens WTO-avtale må vi utnytte det handlingsrommet som sier at høyeste vernetoll, prosent- eller kronetoll, skal brukes til enhver tid.» (Senterpartiet, Partiprogram 2021-2020, 50).

Et proteksjonistisk syn på økonomi, og i dette tilfellet på jordbruk, handler om å ta vare på statens egeninteresser framfor internasjonalt samarbeid. I historisk perspektiv, kan man se at «nasjonens sikkerhet» ofte har blitt satt først. Det var først etter 2. verdenskrig at den virkelige globaliseringen og internasjonalt samarbeid skjøt fart, men dette har det vært en tilbakegang i de siste årene. Svekket tillit til andre stater svekker også ønsket om åpen og fri handel. (O'Brien & Williams 2020, 124-127). Globalisering knytter verden sammen, på godt og vondt. Selv om det er fordeler med at stater blir mer avhengig av hverandre, kan det også få store konsekvenser om noe går galt. Om økonomien krasjer i et land, kan det spre seg raskt. Om et land Norge er avhengig av forsyninger fra, la oss si Kina, opplever en form for katastrofe og dermed ikke kan sende matvarer som de pleier, kan dette påvirke Norge i stor grad om vi ikke har et annet alternativ. *Matsikkerhet* er derfor et godt argument for hvorfor man burde beskytte den norske jordbrukssektoren.

Kapitalisme, og litt kritikk

Målet i det kapitalistiske system er å skape profitt. For å skape profitt må man produsere noe som gir god avkastning, og profitten bruker man selv for å skaffe seg det man trenger for å leve og, forhåpentligvis, skaffe seg flere goder. Om man ikke klarer å overleve på inntekten man skaffer seg fra sin *egen* produksjon, må man selge arbeidskraften sin, hvilket Marx var svært kritisk til. Dette er punkter Fred Magdoff (2015) trekker fram i sin artikkel *A Rational Agriculture is Incompatible with Capitalism* fra 2015. (Magdoff 2015: 1). Tittelen er hentet

fra Marx egen oppfatning og teori, og jeg vil derfor presentere litt av den før vi ser nærmere på hvordan kapitalisme og marxisme kan forklare om Norge burde drive jordbruk, og i hvilken grad det burde beskyttes etter Senterpartiets ønske.

Kapitalisme drives som sagt av ønsket om profitt, og for å tjene på produktene man ønsker å selge, må det være etterspørsel etter dem. Magdoff (2015) trekker fram flere viktige faktorer i jordbruksproduksjon. For å produsere jordbruksprodukter som skal kunne gi gevinst, må man produsere en viss mengde varer. Dette for å dekke lønn, produksjonskostnader, lokasjon, redskaper osv. Samtidig, om man skal øke produksjonen trenger man også mer land, flere arbeidere, mer effektive maskiner – noe om krever at produksjonen gir desto mer avkastning fordi det må veie opp for de nye kostandene. (Magdoff 2015, 4-5). Ladstein og Skoglund (2008) kan i sin rapport for SSB om endring i norsk jordbruk fra 1950 og fram til 2007, viser at antallet gårder er redusert med tre fjerdedeler, men at arealet som brukes er nesten det samme. (Ladstein & Skoglund 2008, 41). I denne tidsperioden har det skjedd stor utvikling innen teknologi og redskaper, men også en enorm økonomisk vekst på verdensbasis og i Norge. Dette viser at det har skjedd endringer i samfunnet som har gjort det nødvendig å endre på det norske landbruket.

Norge var lenge et jordbruksland, og kom senere i gang med urbaniseringen enn store deler av Europa. Nordmenn kunne lenge berge seg selv, før industrialiseringen også nådde det norske land, og folk flyttet til byene for å «selge arbeidskraften» sin. Den logiske forklaringen på hvorfor størrelsene på jordbruk har økt, mens antallet har minsket, må derfor være lønnsomheten. I dag koster ofte norske matvarer i butikken *mer* enn frukt fra for eksempel Spania, til tross for at produktene til og med kommer fra lokale strøk. I følge Ladstein og Skoglund (2008) har husholdningers pengebruk på matvarer sunket mye i løpet av 50 år. Fra omtrent 30% av husholdningens økonomi i 1950, til knappe 10% av økonomien i en husstand på starten av 2000-tallet. (Ladstein & Skoglund 2008, 44). Å selge norske matvarer er dermed ikke lønnsomt i kapitalistisk forstand. Dette kan komme av at det er billigere å produsere matvarer i utlandet, i tillegg til at den inntekten norske bønder trenger for å få nok avkastning til å kunne tjene seg «rike», er høyere enn i Spania, fordi den generelle inntekten og prisene er høyere i Norge.

I følge statistikk fra SSB (2019) er det mange bønder som går i minus etter inntekter fra jordbruket, og dermed må ha annet arbeid ved siden av. (SSB 2019). Da er det, i følge kapitalismen, bedre å selge arbeidskraften sin til en arbeidsgiver. Når andre land kan produsere matvarer og selge dem billigere enn det norske bønder kan, vil nordmenn kunne tjene mye bedre på å ta annet arbeid, tjene bedre og bruke mindre penger på matvarer. Dette er det kapitalistiske argumentet. Men hva ville Marx ha sagt? Som nevnt var Marx kritisk til at folk skulle selge arbeidskraften sin til kapitalister. I følge Marx er det *arbeidet* lagt inn av hvert individ, som skaper verdien i produktet eller tjenesten, så selv om norsk jordbruk ikke er det mest lønnsomme et samfunn hvor lave priser og høy inntekt er definisjonen på suksess, er arbeidet bøndene legger inn i produksjonen

like viktig som alt annet arbeid.

Det siste året har man sett stadig mer av hvor viktig norsk landbruk er for de som driver med det. Krav om mer statlig støtte og traktordemonstrasjoner har vist hvor viktig både bønder og andre deler av den norske befolkningen mener at norsk jordbruk er. Verdien i alle timene norske bønder legger inn i arbeidet er altså fremdeles viktig, selv om vi gjennom handle har fått god tilgang på billige og varierte varer fra hele verden.

Jeg har nå trukket fram ulike perspektiver som knytter kapitalisme sammen med jordbruk, men her kommer hovedpoenget; handel og frie markeder vil gagne økonomi, handel og sosial velferd. Frie markeder vil i kapitalismen gagne alle og føre til konkurranse, som både kvalitetssikrer produkter og sikrer arbeidsforhold (hvorvidt det er slik eller ikke i realiteten, kan diskuteres en annen gang). I følge kapitalismen vil statlige inngrep sette en stopper for de positive virkningene det frie markedet vil bringe med seg. Dette gjelder selvfølgelig også matmarkedet. Handel med land som selger jordbruksprodukter kan skape gode handelsavtaler, hvor landene kjøper andre varer fra Norge. Det kan også få fattigere land inn i verdenshandelen, ved å generere akkumulering av kapital i land som ikke har mange andre ressurser. Det å handle matvarer på tvers av land er altså en stor fordel for hele den globale økonomien.

Klimaendringer

Jeg vil nå bygge videre på temaet matsikkerhet ved å se på klimaendringer og norsk jordbruk. I 2021, er det kanskje en framtid klimaendringene som er den største trusselen mot matsikkerhet. Endring i temperaturer, vær og klima over hele gjorda endrer forutsetninger for jordbruk. Dette skjer også i Norge, men i Nord-Europa ser klimaeffekten ut til å ha en "positiv" effekt på vekstperioden. (Mittenzwei et al. 2017, 119). Likevel viser en undersøkelse gjort av Mittenzwei et al. (2017) at det å drive jordbruk i Norge vil bli mer usikkert på grunn av klimaendringene. Ved undersøkelser, fant de ut at spesielt kornproduksjonen i Norge vil falle, og at produksjon av både planter og meieri- og kjøttprodukter kan bli mer ustabile. (Mittenzwei et al. 2017, 122-124).

I tillegg er også politikk et usikkerhetsmoment for jordbrukssektoren. Norge er blant flere land, hvor økonomisk støtte er viktig for at jordbruksproduksjonen skal kunne fortsette. Samtidig har også andre faktorer, som for eksempel samarbeid/avtaler og markedspriser, en viktig rolle for jordbrukets utvikling. (Mittenzwei et al. 2017, 119). Mittenzwei et al. (2017) trekker fram et interessant poeng. Selv om klimaendringene vil øke den internasjonale markedsprisen på jordbruksvarer, er prisen i Norge allerede høy fordi landet og innbyggerne, er "rike" sammenliknet med de fleste andre stater. De mener derfor at prisendringen i Norge ikke nødvendigvis kommer til å endre seg drastisk, dersom det skulle komme til det punktet at verden opplever matmangel. Samtidig skriver Mittenzwei et al. (2017) at Norge ikke har en stor nok jordbrukssektor til at landet skal kunne berge seg selv, dersom det skulle bli matkrise i verden. (Mittenzwei et al. 2017, 125).

Konklusjon

Vi har nå sett et fåtall ulike perspektiver som må tas i betraktning når man skal diskutere om Norge burde verne bedre om eget jordbruk, som Senterpartiet i den nye regjeringen ønsker. Proteksjonisme har de siste årene blitt mer utbredt, selv om verden nå er mer globalisert enn noen gang. Globalisering og internasjonal handel sikrer gode samarbeid og økonomisk vekst, men samtidig kan internasjonale kriser også ramme hardere. Her kan for eksempel spørsmålet om matsikkerhet bli viktig. Selv om en stor økonomisk krise kan påvirke norsk landbruk og matproduksjon og kan være en grunn til å verne mer om jordbruk i Norge, kan konsekvenser av klimaendringene utgjøre en større trussel, og endre produksjonsvilkårene, også i Norge. Siden Norge har mulighet til å forsyne seg selv med mat, vil det å gjøre norsk jordbruk mer stengt, kunne føre med seg stor risiko.

Kapitalismen, som streber etter effektivitet og profitt, er heller ikke et system eller en teori som ser det som en fordel å gjøre norsk landbruk mer proteksjonistisk. Fri handel vil være gunstig for økonomien, både i Norge og globalt. Heller ikke som et komparativt fortrinn burde Norge drive med jordbruk. Det finnes andre land som produserer jordbruksvarer mer effektivt, og selv om det er *relativt* mer effektivt med jordbruk enn industri i Norge, er det ikke lønnsomt når man ikke kan forsyne seg selv. At Norge ikke kan bli selvforsynt er ikke bare på grunn av klimaendringer, men det norske klima generelt, og ikke minst at arealet som kom brukes ikke er stort nok til å mette hele befolkningen. Man kan utfra disse argumentene og perspektivene, konkludere med at det *ikke* vil være gunstig å sette et større vern rundt det norske landbruket.

Litteratur

Bojnec, Štefan & Imre Ferto. 2019. "European Union countries agri-food trade structures and main competitors on the internal and global agri-food market." *Ekonomika poljoprivrede* 66, nr. 2: 635-650. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3462/2019/0352-34621902635B.pdf>

Estrup, Hector, Jesper Jespersen & Peter Nielsen. 2012. *Den økonomiske teoriens historie*. Trondheim: Akademika Forlag.

Ladstein, Tove & Tor Skoglund. 2008. "Utviklingen i norsk jordbruk 1950-2005." *Norsk økonomi. Artikler med utgangspunkt i nasjonalregnskapet*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa_98/sa_98.pdf.

Mishkin, Frederic S. 2008. *The Next Great Globalization*. New Jersey: Princeton University Press.

Mittenzwei, Klaus, Tomas Persson, Mats Höglind & Sigrun Kværnø, (2017).

”Combined effects of climate change and policy uncertainty on the agricultural sector in Norway”, *Agricultural Systems* 153 (mai): 118-126. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2017.01.016>.

O’Brien, Robert & Mac Williams. 2020. *Global Political Economy. Evolution and dynamics*. London: Red Globe Press.

Senterpartiet. (2021). *Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025*.

SSB. (2019). “1 av 3 gårdbrukere uten jordbruksinntekt.” *SSB* 2019, 4. mars. Hentet 12.11.2021, <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/1-av-3-gardbrukere-uten-jordbruksinntekt>.

SSB (1). “Fakta om Olje og energi.” *Statistisk sentralbyrå*. Hentet 19.10.2021, <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/faktaside/jordbruk>.

SSB (2). “Fakta om Jordbruk.” *Statistisk sentralbyrå*. Hentet 12.11.2021, <https://www.ssb.no/energi-og-industri/faktaside/olje-og-energi>.

Magdoff, Fred. (2015). “A Rational Agriculture is Incompatible with Capitalism.” *Monthly Review* 66 (10), mai 2015. Hentete fra https://doi.org/10.14452/MR-066-10-2015-03_1.